

Pravljčni svet brez meja

Razkošen vodnik po robu slovenstva

Vodniška literatura je srečni otok v lagunskih vodah slovenskega založništva, ki sicer v stiskaških časih preplavljajo s plimo knjiž(ev)nih (s)po-bud, a na koncu vedno zadevajo občeri tržne nedonosti. Vodniki pa ostajajo pretočna uspešnica, iskani in zasledovani kažipot naroda, ki si delovnega tedna ne zna predstavljati brez izletniškega vikenda, po možnosti v duhu potepuškega odklopa ali pustolovskih aktivnosti v naravi.

V strokovnih in laičkih krogih velja prepričanje, da so slovenski vodniki – planinski in plezalni, brezpotni in feratarski, kolesarski in družinski – vsebinsko in slogovno za zgled alpskim sosedam, saj snovno natančnost uspešno spajajo z oblikovnim videzom in s tematsko izbirnostjo. Skratka, so tehtni, pregledni in berljivi. Ker je vodnik vendarle strokovni priručnik, se njegova kakovost meri po uporabnosti: da se da jasno in razločno brati na kolenih, sede na razpotju, med hojo po ravnem, potikanjem po razdrapanem svetu ali plezanjem v strmeh. Pa vendar so lahko najboljši med njimi tudi naslanjaško, gugalniško ali foteljsko čtivo, ki prerašča meje strokovne zvrsti. Kdor se je kdaj zadržal pri opisih plezalnih smeri Tineta Miheliča, ve, da se dober vodnik bere kot leposlovje! Med pisci družinskih vodnikov v tem oziru zagotovo izstopa Irena Cerar. Dober znak je, če veš, kje v domači knjižnici leži kaka knjiga. Piščoči knjigožer zbirko avtoričinih dozdajšnjih del najde nekje zgoraj levo med sedmerico poslovenjenih klasik Juliusa Kugyja, *Zbranimi planinskimi spisi dr. Klementa Juga* in prvo (slovensko) izdajo Badjurovega *Na Triglav, v kraljestvo zlatorogov*.

Za Cerarjevo je sedem let raziskovanj, potepanj in srečevanj z domačini po slovenskem kulturnem prostoru na vseh štirih robovih slovenstva. Dovolite kratko, a dokaj ključno digresijo z relativnostnim dokazom: zamejstvo ne obstaja (in zamejci z njim). Namreč, kar je za ene za-mejsko, je za druge pred-mejsko. Če se hočemo dosledno vživeti v »zamejsko« zorišče, se za mejo razprostira nič drugega kot ...

Republika Slovenija! Iz tega pojmovnega in interpretacijskega mrtvega kota ni izhoda ne koristi – a zaprimo oklepaj, preden nas odplakne predaleč.

50 ekskurzij po slovenskem svetu sosednjih držav

V rokah držimo dve za nas (vse) dragoceni knjigi. *Pravljčne poti brez*

meja so najbrž najpreglednejši, skoraj 300 strani obsegajo izletniški vodnik po slovenskem svetu sosednjih držav z izborom 50 ekskurzij: 18 v deželi Furlaniji - Julijski krajini, 17 v Avstriji, 2 na Madžarskem in 13 na Hrvaškem v krogotoku slovenstva od Tržaškega zaliva preko Krasa, Rezije, Nadiške, Terske in Kanalske doline na Koroško ter vzdolž Karavank do Štajerske, Porabja in pokrajin ob Muri vse do Istre. Sveža »knjiga za veliko poletij« nas vabi k odkrivanju bolj ali manj znanih krajev skozi bogato – brezmejno – izročilo slovenskih ljudskih pravljic in pripovedk, ki »rušijo meje in premagujejo čas«. Kot je avtorica povedala v napovednem intervjuju za tednik Novi Matajur (15. aprila 2021), so jo na študijsko pot ponesle in skozi poštudijsko raziskovanje spremljale znamenite *Zverinice z Rezije*

etnologa in etnografa Milka Matičetova, ki ga med izleti na Tržaškem srečamo v »tihotapski« odisejadi čupe Marije iz rodne Nabrežine v Slovenski etnografski muzej. Skrbno premišljen izbor 52 pravljčnih pripovedk »vnanjih« Slovencev bogati domišljena grafična oprema z umetninami priznanih slovenskih ilustratorjev in ilustratork različnih generacij ter bogatimi fotografijami, ki dajejo knjigi prepoznaven pečat.

Da je že četrta knjiga avtoričinih pravljčnih poti izšla pri Sidarti, je razvidno že iz naslova. *Pravljčne poti brez meja* namreč sledijo posrečenemu založniškemu *no border* vzorcu. Od prve izdaje petjezičnih *Plezališč brez meja* (1999), prave biblije prostega plezanja na Zgornjem Jadranu, je minilo več kot dvajset let, število plezališč je z 12 naraslo na 31, plezalnih smeri pa s slabih 700 na okrog 3000. Na sončno zimsko nedeljo se v apnenčastih stenah ob morju martinčka tako rekoč tričetrt plezalne »celine«. Dobra knjiga torej odpira svetove, dve pa še bolj! Svežo vodniško pridobitev Irene Cerar dopolnjuje potopisni prvenec *Potepuški okruški: Kako sem hodila po robu*, v katerem je zbrala na pravljčnih poteh napopičene drobce osebnih izkušenj, občutij in spominov – kakor drobtine, ki so »padle z velike mize« – in jih izdala pri založbi Buča. Poletni knjižni dvojček slovenskemu bralstvu, ki ne pozna meja, predlagamo iz več razlogov.

Prvič, s cvetoberom vsebin in dvojezično doslednostjo avtorica dokazuje zavirljivo občutljivost do »našega« obrobja, s čimer na sproščen, namreč »nedeljski« način polaga nov kamenček v skupni mozaik brezmejnega slovenstva. Enotni slovenski izletniški prostor kot cepivo proti še vse preveč megleni zavesti o tem, da se slovenstvo ne prekine na Fernetičih. Kot sama zapiše v uvodniku, je »za manjšinsko prebivalstvo ob meji namreč značilno, da so ohranjali svojo kulturno dediščino bolj kot Slovenci v matični domovini, saj jih je izročilo povezovalo in krepilo njihovo skupnost. Na srečo so se tega zavedali tudi različni raziskovalci in zapisovalci, ki so nam pripovedi ohranili. Prav zaradi njih lahko beneško, rezijansko, koroško, porabsko pripovedno izročilo, če omenim le najbolj razkošna, bogati tudi našo skupno nacionalno pravljčarsko malho.«

Drugič, to ni klasični družinski vodnik, temveč potopisno popotovanje po naravni in kulturni dediščini na obrobju slovenstva.

Tretjič, knjiga pustolovskemu bralcu pomaga odkrivati veličino v malem, dogodivščino v domačem, divjino v vsakdanjem, izziv v samoumevnem, le-

Pravijo, da je nekoč v nabrežinskih stenah živel divji mož ...

BOJANA DIMITROVSKI

poto v obrobem. Z očmi in ušesi srkati prostor in budnega duha hoditi po svoji zemlji. Pomaga nam na poti učenja iz knjige doživetega življenja.

Četrtič, priznajmo si: izletništvo je ena od razlikovalnih značilnosti Slovencev z obeh strani (nekdanje) meje. Množične mrzlice za dopustovanje doma pri nas ne poznamo, upam si celo trditi, da nedeljske osvajače nekoristnega sveta po svoje celo preziramo. Če kaj, nas je koronski čas po sili razmer prisilil v bližnjem okolišu poiskati širni svet. Z Ireninim vodnikom se »doma« zagotovo ne bomo izgubili, še več, z njim je čas za novo domovinsko vzgovo.

Petič, vodnik vnovič dokazuje klasični turistiški paradoks. Domačinu lepoto domačega kraja razkaže nedomačin: Kugyju trentarski lovci, zamejcem Osrednjeslovenka.

Šestič, nikdar se ni gradilo toliko zidov kot v svetu demokratičnega globalizma, ki podira stare in dviga nove, kdo ve če boljše meje, v svetu, ki – grobo povedano – ima raje hamburger

kot tradicijo, smrad po sežganem olju pomfrija kakor vonj po znoju, gnoju, žagovini in prsti, majevske šamane in amazonske domorodce kot slovenske rovtarje in sosedske staroselce. Manjšinsko obrobje je zrelostni izpit evropskega državljanstva, ki še sliši na geslo Združenih v raznolikosti – Cerarjeva ga opravi z odliko.

Vodnik *Pravljčne poti brez meja* je kot skeletno deblo iz zgodb in krajev, pripovedi in sporočil z obrobja slovenstva, iz katerega se razveja bogata krošnja, ki jo je še treba raziskati. Gre za izletniški izziv in vabilo na kulturno pot, ki prej kot preproste rešitve ponuja odpirajoče zaključke, kot je odgovore odprtega duha imenoval slovenski filozof Milan Komar. Zato se tudi sami vračamo k izzivalnemu naslovu: ali je brezmejnost res izključna domena pravljčnega sveta? Preizkusimo se na Ireninih poteh in ugotovili bomo, da bo za zdaj še neizpolnjena ideja slovenstva brez meja za korak ali dva bolj resnična!

Jernej Šček

Glinščica

Kako bi lahko pozabila, bila je ljubezen na prvi pogled!

Šli smo čez mejni prehod Krvavi potok, ime se mi je zdelo brutalno. Že pred dvajsetimi leti me je dolina Glinščice osupnila in čisto prevzela. Tako me je spominjala na hrvaški kanjon Paklenice, zame posvečen kraj, da je kar bolelo. Vsa ta mešanica skalovja, rastlinja, vode, melišč in pridih bližnjega morja! Majčkena, a čisto prava divjina. Samo streljaj od tržaških industrijskih predmestij. Kako vratolomen kontrast. Cvetele so vijolične ilirske perunike. Z mojo (takratno) najljubšo osebo sva se slikala med rožami. Fotografija se verjetno še nekje valja, a je odveč – podoba je vtisnjena v meni.

Potem sem šla še večkrat v Glinščico, kot ji rečejo domačini. Vedno krog po dolini: iz Boljunca do starodavne cerkvice sv. Marije na Pečah, potem čez Botač in po trasi nekdanje železniške proge nazaj. Spremljala sta me zdajšnja sopotnika, Miha in hči Klara. Kot bi želela vse ljube kraje pretočiti vanjo. Igrala se je v tolmunih; kjer je voda, je vedno srečna.

Očaral jo je slap Supot, ki je prav do-

stojno padal v globino na koncu doline. Pa starodavna cerkva nad njim, tako majhna in kamnita in spojena z divjo skalnato okolico.

Zabavala jo je zgodba o prostaških zabavljajah in vročekrvnih preklinjalcih iz 14. stoletja, ki so se morali zaradi svojih besed bosu povzpeli do cerkve in Marijo prositi odpuščenja. Bila je hvaležna, da lahko hodi v čevljih. Nekoč so za prvega maja v okoliških vaseh vihrale slovenske zastave in rdeči napis Živel 1. maj. Tam sem videla najlepši in največji mlaj – rečejo mu maj – v življenju. Bil je okrašen s trakovi slovenskih barv in pisanim sadjem. Prihod praznovati zares slovesno. Majena, praznik v vasi Dolina, je eden bolj pomembnih in priljubljenih ljudskih praznikov naših rojakov in rojakinj v Italiji. Glinščica je zame naravno svetišče. Kadar pomislim nanjo, vedno čutim sonce, ki se na prisojnih pobočjih prilizuje moji svetli koži. In svobodo, predvsem to.

Odlomek iz knjige *Potepuški okruški: kako sem hodila po robu* (Buča, 2021), v kateri je Irena Cerar zbrala 30 zgodb o svojem raziskovanju zamejstva.

Ribiška pot: Italija in Slovenija

Ribiška pot

Brezmejni razgledi čez morje

04

Ribiška pot
Nadmorska višina: 0 m
Vilinska razlika: 500 m
Vilinska razlika: 500 m x 2
Najbolj za videti:
Nadmorska višina: 220 m
Vilinska razlika: 500 m
Vilinska razlika: 60 m

Wreča izletu
Ribiška pot je čisto nepričakovano in presenetljivo. Če toliko toliko po poti, se ji ni treba spuščati. Pot za videti je včasih nekoliko daljša, a bolj bogata in zanimiva.

Najpomembnejši del
Vse leto

Opisil Ribiško morje
Od 29. marca do 3. septembra
Vilinska razlika: 12.00-13.00
www.risnik-morje.org/slovenija

Opisil Ribiško morje
V križu zavezanih in sponzoriranih: NOB 100. letni jubilej. Opombe: Najbolj za videti: Ribiška pot je čisto nepričakovano in presenetljivo. Če toliko toliko po poti, se ji ni treba spuščati. Pot za videti je včasih nekoliko daljša, a bolj bogata in zanimiva.

Opisil Ribiško morje
V križu zavezanih in sponzoriranih: NOB 100. letni jubilej. Opombe: Najbolj za videti: Ribiška pot je čisto nepričakovano in presenetljivo. Če toliko toliko po poti, se ji ni treba spuščati. Pot za videti je včasih nekoliko daljša, a bolj bogata in zanimiva.

V svoji najnovejši knjigi *Pravljčne poti brez meja* nas Irena Cerar povabi tudi na Ribiško pot in ogled Ribiškega muzeja v Križu